

Yılmaz KURT
2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı
Genel Sekreteri

İstanbul'un ruhu

"bir kırık gonca gülde" saklıdır...

İstanbul, biraz da uzaklardan "sükût işareti verir gibi göğe yükselen uzun servili" mezarlıklarıyla "İstanbul" olmuş. Karacaahmet, Edirnekapi, Eyüpsultan, Zincirlikuyu, Merkez Efendi, Bülbülderesi... İstanbul'un mezarlıklarından, kabristanlarından birkaçı. Mezarlıklar, "elif" endamlı servileri, rengârenk çiçekleri, her biri taş işçiliğinin şaheseri şahideleri ve sandukalarıyla ölümün o soğuk yüzünü yumuşatmışlar ve bu mekânları birer huzur ve sükûn mahalline dönüştürmüşler. Bu yüzden İstanbul'un ruhu biraz da mezarlıklarında ve mezar taşlarında gizlidir...

İnsanın alın yazısını, yazgısını ifade eden kelimeler: Hayat, ölüm ve mezar. Bu üç kelime İstanbul mezarlıklarında o kadar güzel yar ve yaren olmuşlar ki, İstanbul'a gelen batılı seyyahların en çok ilgisini çeken yerlerden biri de bu mezarlıklar olmuş.

Fransız seyyah Gerard de Nerval İstanbul mezarlıkları hakkında şöyle yazar: "Boğazda serin ve güzel bir yer. Burası bir mezarlık. İstanbul'un bütün güzel yerleri, zevk alınacak yerleri mezarlık. Yüksek servilerin ve ağaçların arasında güneş ışığında sıra sıra beyaz hayaletler gibi mermerden mezar taşları. Başları sarıklı, üzerleri yazılı, çiçeklerle süslü mezar taşları. Sarığın

biçimi, yazılar ve semboller ölünün hayatına ve mesleğine dair bilgiler veriyor..."

İstanbul'da mezarlıklar, şehrin merkezine, adeta hayatın içine kurulmuş. Hayat ve ölüm iç içe. Ölüm korkulan, ürkülen bir şey değil, yaşanan hayatın devamı gibi. Bir de "hazire" denen küçük mezarlıklar var ki; bunlar, külliye, mektep, medrese, cami, tekke gibi yapıların hemen yanına kurulmuşlar. Mezarlıklar ve mezar taşları dışarıdan kolayca görülebilir, okunabilir şekilde kurgulanmış.

Hayatın ve ölümün yakınlığı, dünyanın geçiciliği her daim bir dua talebi ve niyazıyla geride kalanlara "şahide şahide" hatır-

latılmış. “Hüvel Baki” hakikatini söylemesi için İstanbul’un mezaristanlarında taşlar çiçek açmış. Dini ve edebi metinler, dua, niyaz ve şiirler hat ve tezhiple, her birinin ayrı sembolik manası olan ağaç ve çiçeklerle taşlar kitabe kitabe işlenmiş.

Mezarlara dikilen başucundaki taş “baş şahide”, ayak ucundakine “ayak şahide” deniyor. Şahidelerin başlıklarına göre ölen kişinin cinsiyeti, kimliği, konumu, mesleği okunabiliyor. Sarık, kavuk, fes şeklindeki serpuşlar büyüklükleri ve üzerindeki işleme ve motifler “er kişinin” dünyadaki makamını, hotoz başlıklı kadın mezar taşları ise hanımların incelik, estetik ve güzelliğini sembolize eden özel ağaç ve çiçeklerle süslü. Mezar kitabesindeki çapa, gemi direği, yelken gibi simgeler medfun kişinin denizci olduğunu, hokka, divit, kalem gibi işlemler ise kâtip olduğunu gösteriyor.

İlle de çiçekler ve ağaçlar. Lale, karanfil, sümbül, narçiçeği, ayva, nar, incir... Mezar taşında aşağıdan yukarı doğru bir elif gibi yükselen servi ve dalındaki kuşlar merhumun ruhunun yu-

karlara yükselmesini anlatıyor. Meyve motifleri “hayatın meyvesi cennet” inancını sembolize ediyor. Cömertçe her yerde kullanılan şehrin simgesi ve sembolü “lale”, harflerinin “Allah” kelimesiyle olan yakın ebcet ilişkisinden medet umarak solmadan her mevsim açık duruyor şahidelerde. Lale olur da gül unutulur mu hiç? İlahi güzelliğin sembolü Hz. Muhammet’in sembolü olarak süslemiş mezar taşlarını.

Süleymaniye Camii’nin haziresinde kırk bir gonca gülün işlendiği sandukalı bir mezar. Genç yaşta muradına eremeden terki dünya eden bir hanımın başucu şahidesi telli duvaklı bir gelin başı gibi. Sanki gelin taş kesilmiş ve mezarına şahide olmuş. Ölümün çaresizliğiyle gelinin elinde kırılan gonca gül, sanki elinden alınıp oraya tutturulmuş gibi. Toprak olan bedenlerin heveslerini, heyecanlarını ve muratlarını kim bilebilir ki... Asırlar evvelinden bugünlere gelen bir mezar taşı kitabesinin “Kırk Gonca Gülü” belki bilebilir. Bu yüzden İstanbul’un ruhu, mezar taşlarında, kitabelerinde ve şahidelerinde gizlidir. ■

